

11:01

4G 80%

[TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTLARI 2022/3 - SON](#)

ISSN 2181-9580

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTLARI
ILMIY-NAZARIY JURNALI

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК
ТАШКЕНТСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

SCIENTIFIC BULLETIN
OF THE TASHKENT
STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

2022

3-son

*Jurnal Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2014-yil
30-iyulda №02-00175 raqam bilan ro'yxatga olingan.*

1

1 / 125

1

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTLARI 2022/3.-SON

йил 30 июнь, ПФ-2332-сон, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1999, 6-сон, 156-модда.

6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистонда туризм соҳаси учун кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори. – Тошкент, 1999 йил 2 июль, 324-сон. <https://lex.uz>.

7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистонда туризм соҳаси учун кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори. – Тошкент, 1999 йил 2 июль, 324-сон. <https://lex.uz>.

8. Ўзбекистон Республикасининг “Туризм тўғрисида”ги қонуни 23-модда. – Тошкент. “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2019 йил 22 июль, 29-сон, 515-модда.

9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 26 март 2004 йил 144-сон “Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтини ташкил этиш тўғрисида”ги қарори. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2004, 12-сон, 146-модда.

10. “Ипак йўли” туризм халқаро университетини ташкил этиш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президенти қарори. – Тошкент, 2018 йил 28 июнь. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 29.06.2018.

11. Кўлдошева Д. Ўзбекистонда туризм салоҳияти янада юксалади. // Фарғона ҳақиқати, 2020 йил 18 декабрь. <https://anyflip.com/qshtj/fwnx/basic>.

12. Отажонов Б. Туризм соҳасида инновацион лойиҳалар ва илмий тадқиқотларни ривожлантиришга доир алоқалар. // “Янги Ўзбекистон” газетаси. 2021 йил 24 февраль. №190. <https://yuz.uz/news/turizm-sohasida-innovatsion-loyihalar-va-ilmiy-tadqiqotlarni-rivojlantirishga-doir-videomuloqot-bolib-otdi>.

13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 13 августдаги “Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-5781-сон фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 15.08.2019. 06/19/5781/3567-сон.

**TALABALARDA KREATIV FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH
TUZILMASI**

**Maxmudova D.M. – Chirchiq davlat pedagogika instituti o'qituvchisi,
p.f.f.d.(PhD)**

Annatosiya. Maqolada talabalarning salohiyatini obyektiv o'rganish uchun kreativ faoliyatni quyidagi tarkibiy qismlari mavjud bo'lishi ilmiy asoslab berilgan: kognitiv-kreativ, motivasion-shaxsiy, faoliyatga doir, korreksion-baholovchi.

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTLARI 2022/3 - SON

Kalit so'zlar: kreativlik, kreativ salohiyat, motivasion-shaxsiy komponent, kognitiv komponent, faoliyatga doir komponent, refleksiv-baholovchi komponent.

СТРУКТУРА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Махмудова Д.М - преподаватель Чирчикского государственного педагогического института, кандидат педагогических наук.

Аннотация. В статье научно обосновано наличие следующих компонентов креативный потенциала для объективного изучения креативный способностей студентов: когнитивно-креативного, мотивационно-личностного, деятельностного, коррекционно-оценочного.

Ключевые слова: креативность, креативный потенциал, мотивационно-личностный компонент, когнитивный компонент, компонент деятельности, рефлексивно-оценочный компонент.

STRUCTURE FOR DEVELOPING STUDENT CREATIVE ACTIVITY

Maxmudova D.M - (PhD)Chirchik State Pedagogical Institute

Annotation. The article scientifically substantiates the existence of the following components of creative potential for the objective study of students creativity: cognitive-creative, motivational-personal, activity-oriented, correctional-evaluative.

Key words: creativity, creative potential, motivational-personal component, cognitive component, activity component, reflexive-evaluative component.

Dunyo miqyosida jamiyat rivojining zamonaviy bosqichida talabalarda innovatsion-kreativ salohiyatni rivojlantirish tizimini takomillashtirish, informatika fanini o'qitishning interfaol texnologiyalarini ishlab chiqish, kredit-modul tizimi sharoitida talabalarning individual ta'lim trayektoriyasini tashkil etish mexanizmlarini takomillashtirishga doir qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Ayniqsa, talabalarda kreativ faoliyatni rivojlantirishda interaktiv dasturiy vositalardan foydalanish, informatika fanlarini o'qitishda nazariya va amaliyotning uyg'unligini ta'minlashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, xalqaro baholash dasturlari talablari asosida aniq va tabiiy fanlarni o'qitishning metodik ta'minotini takomillashtirish, yangi ta'lim paradigmalarini imkoniyatlarini kengaytirish asosida talabalarda kreativ kompetentlikni rivojlantirish modellarini ishlab chiqish zaruratini taqozo etadi.

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIY ANBOROTLARI 2022/3 - SON

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, hozirgi vaqtda tadqiqotchilar tomonidan kreativ faoliyatning 30 ga yaqin komponenti aniqlashtirilgan. Ularni bir qancha mantiqiy bloklarga ajratish mumkin: motivasion-qadriyatli, kognitiv, faoliyatga doir, mazmunli va refleksiv, shuningdek, yana alohida ajratib ko'rsatilgan qator komponentlar ham borki, ular sanab o'tilganlari tarkibiga ham kirmaydi.

N.F.Yefremova kompetentlikni loyihalashning to'rtta jihatini ajratib ko'rsatgan [1; 416-b.]:

1. Bilim, ko'nikma va malakalarni egallash (kognitiv jihat).
2. Bilim, ko'nikma va malakalarni qo'llashga tayyorlik (motivasion jihat).
3. Turli vaziyatlarda kompetentlikni namoyon etish (xulqiy jihat).
4. Faoliyat natijasi uchun mas'uliyat (axloqiy jihat).

A.V.Xutorskiyning talablarini, shuningdek, o'qituvchining pedagogik kreativlik xususiyatlarini hisobga olgan holda turli mualliflarning yuqorida ta'riflab o'tilgan mavjud jihatlarning kreativ kompetentligini (kompetensiyani) loyihalashtirishga yondashuvlarini tahlil qilib chiqamiz.

Chunonchi, D.A.Xalilova pedagogning kreativ kompetentlik strukturasi motivasion-maqсадli komponentni (pedagogning kasbiy fikrlashini maqsad deb bilish va motivasiyaning spesifikasini, kasbiy amaliyotda pedagogik faoliyatning muhimligini aks ettiradi), kognitivli komponentni (bo'lajak o'qituvchining fikrlash xususiyatlarini, fikrlashning u yoki bu komponentlarini hamda yuzaga kelgan muammo va masalalarni yechish yo'llarini tanlashda ko'rinadigan asosiy kreativ xususiyatlarini ko'rib chiqishga imkon beradi); faoliyatga doir komponentni (pedagog tomonidan uning oldida yuzaga kelgan kasbiy masalalarni hal etish jarayonida izlanuvchanlik faoliyatining maxsus usullari tizimi bilan evristik foydalanish jihatlari aks ettiradi; o'qituvchi tomonidan umumlashtirilgan pedagogik amaliyotda ishlab chiqilgan kasbiy masalalarni yechish yo'llarini aks ettiradi) va shaxsiy komponent (pedagog faoliyatida namoyon bo'luvchi shaxs xususiyatlari, xarakteri, hayotiy tajribasi, o'qituvchining qimmatli ko'rsatmasiga bog'liq individual tasniflarini aks ettiradi) turlarini ko'rsatib o'tgan.

E'tirof etish kerakki, mazkur tizimda muallif yaqqol ko'rinishda bizning qarashimizcha, o'qituvchi pedagogik kompetentligining asosi hisoblangan refleksiv komponentni ajratib ko'rsatmayapti, chunki pedagogning o'z faoliyatini mustaqil tahlil qilishi, o'zini-o'zi rivojlantirish jarayonlarini refleksiyasiz tasavvur qilib bo'lmaydi. M.M.Kashapova, T.G.Kiseleva va T.V.Ogorodova o'z tadqiqotlarida ta'kidlab o'tadilarki, yuqori refleksiv darajadagi o'qituvchi o'z faoliyatini va o'quvchilarning javob xatti-harakatlarini aniq tahlil etadi. Oqibatda, o'qituvchilar shunday qobiliyat bilan, kreativ iqtidorli bolalarni ko'proq xolis baholaydilar [2; 392-b.]. Yu.R.Varlakova tadqiqotlarida refleksiyani bo'lajak bakalavr o'qituvchilarda

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTLARI 2022/3 - SON

kreativlikning mustaqil komponenti sifatida qaramaydi, faqat qo'yidagilarni ajratib ko'rsatadi [3; 39-44-b.]:

- motivasion-qadriyatli – subyektning o'z bilim, malaka va ko'nikmalarini egallash va ta'lim jarayonida qo'llash, bo'lajak kasbini qadrlash uchun shaxsiy ko'rsatmasi;

- kognitiv – bo'lajak o'qituvchining o'zlashtirish faoliyatini aniq xususiyatlari, uning samaradorligi va kreativlikni rivojlantirishga ta'sir etuvchi bilim va malakalar tizimi; - praksiologik – kasbiy faoliyatni tadbiq etishga ijodiy yondashish qobiliyati.

I.Ye.Bryakova tomonidan tavsiya etilgan kreativ kompetentlik ta'rifida aksiologik (inson shaxsiga ijodiy munosabat, qadriyat sifatida motivasion) o'zaro ijodiy faoliyatga extiyoj (ushbu extiyojni o'quvchiga berishga intilish), kognitiv dialog orqali o'zaro ijodiy faoliyatga qobiliyat (u o'zining shaxsiy ijodiy mahsulotlarini yaratishida namoyon bo'ladi); tanlab olingan axborotdan ijodiy foydalanish va uni ijodiy masalalar tizimi sifatida tizib chiqish malakasi; bilimlarni kasbiy ijodiy vazifalarni hal etish uchun ishlatish malakasi, operatsional (to'plangan tajribani ijodiy qo'llash va yangi metodikalarni yaratish malakasi), refleksiv (shaxsiy ijodiy faoliyat bo'yicha refleksiya; ta'lim jarayonida o'qituvchining o'z roli bo'yicha refleksiya) komponentlari tavsifini to'liqroq deb hisoblaymiz [4; 52-b.].

I.Ye.Bryakova bo'lajak filolog o'qituvchilarning kreativ kompetentligini tadqiq etganini ta'kidlaymiz. Chunonchi, kreativ kompetentlik tizimida qator maxsus komponentlar aniqlangan: adabiyotshunoslik, lingvistika, til, madaniyatshunoslik va boshqalar. Shuning uchun I.Ye.Bryakova tomonidan ta'riflangan kreativ kompetentlik komponentlari mutaxassislik yo'nalishiga ega va pedagogik ta'lim tayyorgarligining barcha yo'nalishiga birdek universal hisoblanmaydi.

Kreativ kompetentlikning tarkibiy asoslari bo'yicha kontent-tahlil shuni ko'rsatdiki, ko'pchilik tadqiqotchilar o'rganilayotgan kategoriyaning tuzilmasida quyidagi komponentlarni ajratib ko'rsatishadi: motivasion-qadriyatli, emosional, kognitiv va jarayonli-faoliyatga doir. Biroq kreativ kompetentlik dinamik tavsifga egaligini hisobga olib, uning samarali rivojlanishi uchun shaxs faoliyatini muntazam baholab borish zarur. Shuning uchun kreativ kompetentlik tuzilmasiga refleksiv-baholovchi komponentni kiritish zarur, deb hisoblaymiz. Tahlil natijalari asosida tadqiqot doirasida kreativ kompetentlikning quyidagi komponentlari aniqlashtirildi:

- motivasion-shaxsiy komponent – kreativ faoliyatga ehtiyoj, kreativ faoliyatning shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatining anglanganligi, kreativ jarayon va uning natijalariga qiziqishning faol namoyon bo'lishi, doimiy o'z-o'zini takomillashtirishga ehtiyojning anglanishi;

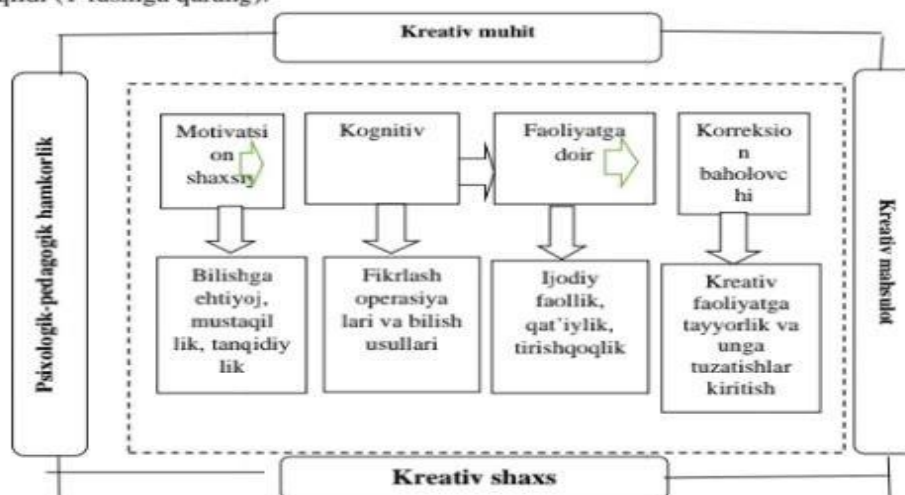
TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTLARI 2022/3 - SON

- kognitiv komponent – kreativ fikrlash operatsiyalari va kognitiv usullar (analiz va sintez, taqqoslash, umumlashtirish va tasniflash, konkretlashtirish, induksiya va deduksiya, abstraktlash, modellash); kreativ faoliyat algoritmlari va strategiyalari;

- faoliyatga doir komponent – kreativ faoliyatni amalga oshirishda muammoli-izlanishli usullarga tayanish; kreativ faoliyat algoritmlari va strategiyalarini qo'llashga shaxsning tayyorligi;

- refleksiv-baholovchi komponent – kreativ faoliyatning produktiv usullarini belgilab olish maqsadida o'zining imkoniyatlarini baholashga shaxsning tayyorligi va keyingi amalga oshiriladigan harakatlarga tuzatishlar kiritish.

Kreativlikning tarkibiy asoslarini talqin qilishga doir bir nechta variantlar ko'rib chiqildi va mualliflik nuqtai nazaridan kreativ kompetentlik tuzilmasi ishlab chiqildi (1-rasmga qarang).

1-rasm. Talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirish tuzilmasi

Kreativlik tuzilmasiga doir J.Gilford – Ye.P.Torrens, A.N.Luka (kreativlikning kognitiv jihati ijodiy fikrlashga tayanadi), shuningdek, Ye.Ye.Tunik, V.A.Molyako va D.Lefbrijlarning (kognitiv-affektivlikka asoslanadi va mazmunan shaxsiy va xulq-atvor komponentlaridan iborat) qarashlari keng tarqalganligi aniqlashtirildi.

Tahlil natijalari asosida talabalarning kreativligini obyektiv o'rganish uchun quyidagi tarkibiy qismlar mavjud bo'lishi lozimligi belgilandi: kognitiv-kreativ (kreativ fikrlash va tasavvur), motivasion-shaxsiy (bilishga ehtiyoj, mustaqillik va

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTLARI 2022/3 - SON

tanqidiylik), faoliyatga doir (ijodiy faollik, qat'iylik va tirishqoqlik), korreksion-baholovchi (kreativ faoliyatga tayyorlikni baholash va tuzatishlar kiritish)

Adabiyotlar

1. Ефремова Н.Ф. Компетенции в образовании: формирование и оценивание / Н.Ф. Ефремова. – Москва, Издательство «Национальное образование», 2012. – 416 с.

2. Креативность как ключевая компетентность педагога: монография / Под ред. проф. М.М. Кашапова, доц. Т.Г. Киселевой, доц. Т.В. Огородовой. – Ярославль: ИПК «Индиго», 2013. – 392 с.

3. Варлакова Ю.Р. Теория и методика педагогического моделирования развития креативности будущих педагогов в профессиональном образовании // Современные исследования социальных проблем, 2017, Том 8, № 6-2. – С.39-44.

4. Брякова, И.Е. Методическая система формирования креативной компетентности студентов-филологов педагогического ВУЗа: автореф. дис. док. пед. наук: 13.00.02 / Брякова Ирина Евгеньевна, 2010. – 52 с.

5. Makhmudova D.M. Issues of optimal management in the development of creative competence in students // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Vol. 10, Issue 6, June 2020. – P. 619-624.

6. Makhmudova D.M., Sodikova Sh.M, Dusmurodova G.H. Formation of creative thinking of students of a pedagogical university by means of information technology in learning mathematical disciplines // International Journal of Psychological Rehabilitation, Vol.24, Issue 07, 2020. – P. 8097-8103.

<https://www.psychosocial.com/article/PR270785/18958/>

